

کلمات برنامه وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در دولت چهاردهم

برای ارائه به مجلس شورای اسلامی

مردادماه ۱۴۰۳

فهرست

۳ مقدمه
۴ مدل مفهومی برنامه
۵ کلان برنامه‌ها
۵ کلان برنامه (۱) مردمی‌سازی و عدالت فرهنگی
۶ کلان برنامه (۲) رونق اقتصاد فرهنگ و توسعه صادرات فرهنگی
۷ کلان برنامه (۳) کاربرست فناوریهای نوین برای بهبود تنظیم‌گری و مقررات گذاری
۸ کلان برنامه (۴) پاسداشت و تقویت اصالت و هویت ایرانی-اسلامی

مقدمه

اگرچه پاسداشت و تقویت اصالت و هویت ایرانی-اسلامی، عامل اصلی معنابخشی به کنشگری‌ها در مقام تقنین، سیاستگذاری و اجرا در همه‌ی عرصه‌های مدیریتی کشور است. اما وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، به عنوان کلان دستگاه نظام فرهنگی کشور، این مهم را باید به عنوان رکن محوری در برنامه‌ریزی، راهبری و حکمرانی امور فرهنگی کشور مدنظر داشته باشد. معیارهای مصرح در چشم‌انداز^۱ کشور و محتوای مفاد ناظر به امور فرهنگی در برنامه هفتم^۲ پیشرفت کشور نیز موید معنای فوق هستند.

اما سؤال مهم در این خصوص، چگونگی تحول و نوآفرینی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی برای تحقق هدف متعالی مذکور است. پیش از پاسخ به این سؤال، باید تأکید کرد، اکنون مقام پاسخگویی به این سؤال، مقام برنامه‌های خرد و اقدامات عملیاتی نیست. بلکه قبل از پاسخ خرد به این سؤال، لازم است در سطح «حکمرانی امور فرهنگی» به این سؤال پاسخ داده شود. چراکه از یک سو، کنشگری دستگاه‌های فرهنگی در دهه‌های اخیر از یک سو و تحولات مهم در سطح ملی و جهانی از سوی دیگر، سبب شکل‌گیری چند مسئله مهم در سطح حکمرانی فرهنگی کشور شده است. اهم این مسائل عبارتند از :

- افول کنشگری و میدان‌داری مردم در آفرینش‌ها و فعالیتهای فرهنگی
- تغییر موازنه مصرف فرهنگی در کشور به نفع محصولات فرهنگی غیرایرانی
- عدم شکل‌گیری زیست بوم اقتصاد فرهنگ به واسطه مداخلات تصدی‌گرایانه بازیگران دولتی و شبه‌دولتی
- بروز شکاف عمیق و سریع فناورانه تا سطح کنشگری هوش مصنوعی در تولید فرهنگی و هنری

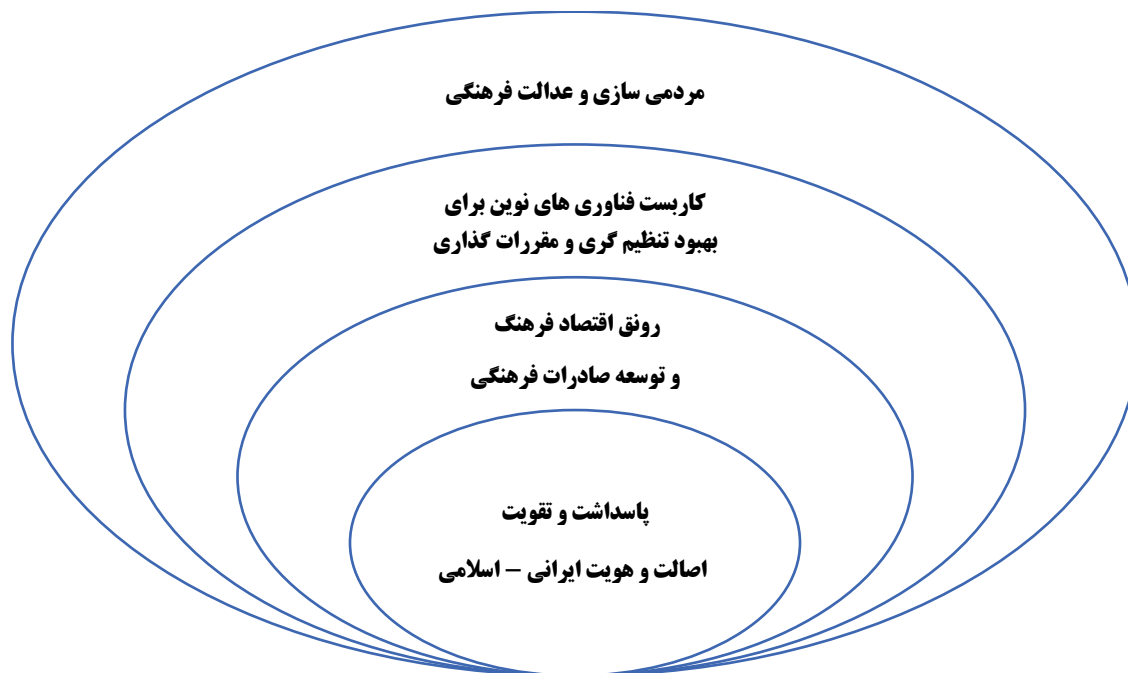
براین اساس، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در دولت چهاردهم، همت خود را مصروف چند کلان‌برنامه اولویت‌دار به شرحی که در ادامه خواهد آمد، مصروف خواهد کرد تا ضمن پاسخگویی به مسائل فوق، بهبود وضعیت «شاخص‌های عملکردی» مندرج در برنامه هفتم و نیز «شاخص‌های پیامدی» ناظر به پاسداشت و تقویت اصالت و هویت ایرانی-اسلامی (از جمله مصادیق مندرج در سند چشم‌انداز) را در پی داشته باشد.

(۱) ویژگی‌های جامعه ایرانی: فعال، مسئولیت‌پذیر، ایثارگر، مؤمن، رضایت‌مند، برخوردار از وجدان کاری، انضباط، روحیه‌ی تعاون و سازگاری اجتماعی، متعهد به انقلاب و نظام اسلامی و شکوفایی ایران و مفتخر به ایرانی بودن.

(۲) مواد ۷۴، ۷۵ و ۷۶ و برخی مواد مرتبط دیگر با وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

مدل مفهومی برنامه

برنامه‌ای که در ادامه ارائه خواهد شد، حاوی ۴ رکن به شرح مدل مفهومی زیر است. این ارکان در واقع، مبین الگوی نوین حکمرانی در نظام فرهنگی کشور هستند:

براساس این مدل مفهومی، «مردمی‌سازی و عدالت فرهنگی»، به عنوان کلان برنامه زیربنایی تعریف شده است. این کلان برنامه در واقع موید احیای کنشگری فراگیر مردم در عرصه فرهنگ در پیشینه فرهنگی و تمدنی ایران اسلامی است. این برنامه آورده‌ی ثانوی دیگری، در خودش دارد و آن هم بهبود شاخص‌های عدالت فرهنگی است. اما مکمل چنین رویکردی، در دو کلان برنامه دیگر تعریف شده است، نخست، «کاربست فناوری‌های نوین برای بهبود تنظیم‌گری و مقررات‌گذاری» به نفع گسترش قلمرو مردمی‌سازی است. این مهم منوط به بهره‌برداری حداکثری از ظرفیت‌ها و فرصت‌های فناوری پایه خواهد بود. کلان برنامه بعدی، «رونق اقتصاد فرهنگ و توسعه صادرات فرهنگی» است. این کلان برنامه، در واقع عینیت‌بخشی به کلان برنامه اول و دوم است. رونق اقتصاد فرهنگ را باید از مهمترین عوامل امید و نشاط در میان اهالی فرهنگ و هنر و عامل ارتقای شاخص‌های تولید و مصرف فرهنگ بومی دانست. رونق اقتصاد فرهنگ، بدون توسعه صادرات فرهنگی، امری ناشدنی است، لذا ذیل این برنامه، مولفه صادرات فرهنگی، مورد توجه جدی است. در نهایت، رکن چهارم برنامه که تحت عنوان «پاسداشت و تقویت اصالت و هویت ایرانی-اسلامی» تعریف شده است را در واقع می‌توان متضمن جهت‌گیری و معنامندی هر سه رکن قبلی دانست. این ۴ رکن در ادامه با شرح اجمالی، مستندسازی به برنامه هفتم پیشرفت (مصوب مجلس شورای اسلامی) با اولویت‌های عملیاتی به تفصیل معرفی می‌شود.

کلان برنامه‌ها

کلان برنامه (۱) مردمی‌سازی و عدالت فرهنگی

این کلان برنامه، در واقع رکن زیربنایی محسوب می‌شود و ناظر به تقلیل یا رفع چالش‌های مزمن دهه‌های اخیر سیاستگذاری و مدیریت فرهنگی در «چگونگی نقش‌سپاری به مردم در عرصه فرهنگی کشور» تعریف شده است. **اهم مضامین مفهومی** شرح این کلان برنامه عبارتند از :

- احیای محوریت مردم و اهالی فرهنگ و هنر در نظام فرهنگی کشور
- سلب تصدی‌گری دولتی و شبه‌دولتی در تولید و عرضه فرهنگی
- میدان‌سپاری حداکثری به مردم و اهالی فرهنگ و هنر در تولید و عرضه فرهنگی
- استفاده از مجامع و تشکل‌های مردمی برای تسهیل ممیزی و رشد مصرف فرهنگی تولیدات داخلی
- توزیع عادلانه فرصت‌ها و ظرفیت‌های فرهنگی و هنری به ویژه در نقاط محروم و دورافتاده

اهم مفاد مندرج در برنامه هفتم:

✓ بند (ث) و بند (د) ماده ۷۵ قانون برنامه هفتم توسعه: تکلیف وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی برای مردمی‌سازی فعالیت‌های فرهنگی و حمایت و پشتیبانی از مردمی‌سازی فرهنگ با همکاری سایر دستگاه‌ها و نهادها^۳

با لحاظ مضامین مفهومی مورد اشاره، اهم برنامه‌های عملیاتی (اقدامات^۴) دارای اولویت:

۱/۱. حمایت از شناسایی و توانمندسازی ظرفیت‌های مردمی تولید و عرضه فرهنگی

۱/۲. حمایت از ایجاد و افزایش مجامع تخصصی فعال در حوزه فرهنگ و هنر

^۳ متن قانونی:

بند ث ماده ۷۵ قانون برنامه هفتم توسعه) وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی مکلف است به منظور مردمی‌سازی فعالیت‌های فرهنگی و استفاده از ظرفیت مساجد با همکاری مرکز رسیدگی به امور مساجد، سازمان بسیج مستضعفین، سازمان تبلیغات اسلامی، سازمان اوقاف و امور خیریه با کسب نظر شورای عالی حوزه‌های علمیه و شورای سیاستگذاری ائمه جمعه و شورای هماهنگی تبلیغات اسلامی اقدامات قانونی لازم را برای تهیه و تصویب طرح مسجدمحوری در محلات ظرف سه ماه از الزم الاجرا شدن این قانون انجام دهد.

بند د ماده ۷۵ قانون برنامه هفتم توسعه) وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی مکلف است با هماهنگی سازمان بسیج مستضعفین و همکاری قرارگاه فرهنگی و اجتماعی حضرت بقیه الله الاعظم ارواحنا فدا، ظرف یکسال از لازم‌الاجرا شدن این قانون، آیین‌نامه اجرائی حمایت و پشتیبانی از مردمی‌سازی فرهنگ و جریان حلقه‌های میانی مروج‌گفتمان انقلاب اسلامی را در حوزه‌هایی همچون نهضت‌های قرآنی، خانواده، بانوان، عفاف و حجاب، فضای مجازی و تولید محتوای رسانه‌ای، نوشت افزار ایرانی اسلامی، مطالبه‌گری پیشرفت و عدالت، جنبش نرم‌افزاری، فعالیت‌های مردمی ورزشی، تربیتی و سبک زندگی سالم تهیه نموده و به تصویب هیأت وزیران برساند.

^۴ اقداماتی که ذیل کلان برنامه‌های ارائه شده است، اگرچه نگاهی به تجارب و دستاوردهای قبلی است، اما طبعاً پس از استماع نظر مجلس محترم و با لحاظ اقتضائات و شرایط میدانی واقعی، نیازمند بازنویسی و تکمیل خواهد بود.

۱/۳. عمومی سازی دسترسی مردمی به محصولات و فرصت های فرهنگی در تمام نقاط کشور (با استفاده از فرهنگ کارت و...)

۱/۴. ایجاد دسترسی عادلانه به فرصت های حضور بین المللی برای اهالی فرهنگ و هنر

۱/۵. بهره گیری از نظام اعتباریابی و رتبه بندی آثار و فعالان فرهنگی هنری و رسانه ای در صدور مجوز با استفاده از ظرفیت اصناف و بازیگران بزرگ مردمی به عنوان مکمل نظام موجود اعطای مجوز

۱/۶. اولویت بخشی به نیازهای مردم و اهالی فرهنگ و هنر در استانهای مختلف و به ویژه مناطق کم برخوردار.

کلان برنامه ۲) رونق اقتصاد فرهنگ و توسعه صادرات فرهنگی

رکن بسیار مهم در برنامه حاضر، ناظر به اقتصاد فرهنگ است. رونق اقتصاد فرهنگ را می توان نمایانگر واقعی وضعیت تولید و مصرف محصولات و کالاهای فرهنگی داخلی دانست. بدون تردید رونق اقتصاد فرهنگ را بدون توسعه صادرات فرهنگی نمی توان محقق ساخت. در این زمینه به طور ویژه سند مصوب شورای سیاست گذاری بین الملل دفتر مقام معظم رهبری، تحت عنوان «سند توسعه صادرات محصولات و خدمات فرهنگی» باید مورد توجه قرار گیرد. اهم مضامین مفهومی شرح این کلان برنامه، عبارتند از:

- رشد شاخص های تولید و مصرف تولیدات فرهنگی ایرانی-اسلامی
- توزیع عادلانه منابع، یارانه ها و تسهیلات مالی و پولی حوزه فرهنگ
- بهبود معیشت فعالان فرهنگی و هنری از محل فروش محصولات و خدمات فرهنگی
- تقویت دیپلماسی فرهنگی مبتنی بر عرضه و فروش کالاهای فرهنگی ایرانی در کشورهای هدف.

اهم مفاد مندرج در برنامه هفتم:

✓ ماده ۷۶ قانون برنامه هفتم توسعه: تعیین تکالیفی برای وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و سایر دستگاه ها برای ارتقای هویت ملی، تقویت فرهنگ دینی، رونق اقتصاد فرهنگ و...^۵

^۵ متن ماده ۷۶ قانون برنامه هفتم پیشرفت):

در راستای مواجهه مؤثر با جنگ ترکیبی دشمنان انقلاب اسلامی با تأکید بر مواجهه مؤثر رسانه ای، ارتقای هویت ملی، تقویت فرهنگ دینی، رونق اقتصاد فرهنگ، تحکیم سبک زندگی اسلامی- ایرانی و تقویت پایگاه های عبادی، سیاسی، فرهنگی، اجتماعی دولت و دستگاه های ذیربط مکلفند اقدامات ذیل را انجام دهند:....

با عنایت به شرح کلان برنامه، اهم برنامه‌های عملیاتی (اقدامات) دارای اولویت، به این شرح قابل ذکر است:

- ۲/۱. اجرای سند توسعه صادرات محصولات و خدمات فرهنگی (ابلاغی دفتر مقام معظم رهبری)
- ۲/۲. بهبود محیط کسب و کار (بهبود مقررات‌گذاری و تنظیم‌گری) برای رشد محصولات فرهنگی با مضامین ایرانی-اسلامی
- ۲/۳. ایجاد شفافیت در فرآیند مجوزها، تولید و عرضه محصولات فرهنگی
- ۲/۴. افزایش سهم کالاها و محصولات فرهنگی ایرانی-اسلامی در بازارهای جهانی
- ۲/۵. حمایت از شکل‌گیری نهادها و موسسات مردمی در صیانت از حقوق مالکیت فکری، مادی و معنوی آثار فرهنگی هنری و رسانه‌ای خصوصاً در فضای مجازی
- ۲/۶. حمایت از تاسیس و افزایش مراکز نوآوری و ایجاد و توسعه شهرک‌ها و پارک‌های اختصاصی محصولات فرهنگی، هنری و رسانه‌ای

کلان برنامه ۳) کاربست فناوری‌های نوین برای بهبود تنظیم‌گری و مقررات‌گذاری

اساساً بدون رکن فناوری، نمی‌توان از الگوی نوین حکمرانی سخن گفت. در این رویکرد، فناوری تنها ماهیت ابزاری ندارد. بلکه سخن از زیست بوم نوین و متفاوت برای راهبری و مدیریت عرصه فرهنگ، هنر و رسانه است. این کلان برنامه را با مضامین مفهومی زیر، تا حدودی می‌توان تشریح کرد:

- الحاق ظرفیت‌ها و فرصت‌های فناوری‌های نوین برای نوسازی و انسجام بخشی ساختارهای عرصه فرهنگ
- توسعه سکوه‌های مبتنی بر نوآوری و فناوری برای بهبود مدیریت تولید و توزیع فرهنگی
- استفاده از ظرفیت فناوری‌های نوین به ویژه هوش مصنوعی برای بهبود تنظیم‌گری و مقررات‌گذاری

اهم مفاد مندرج در برنامه هفتم:

۶) متن مفاد قانون برنامه هفتم:

بند الف ماده ۷۵ که به حکمرانی هوشمند اشاره دارد: الف- وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و سازمان اداری و استخدامی کشور مکلفند با هماهنگی دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی و کسب نظر از مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه و سایر دستگاه‌های فرهنگی ذی‌ربط به منظور بازسازی انقلابی ساختار فرهنگی کشور با رویکرد اصلاح ذهنیت، فرهنگ و نرم‌افزار حاکم بر جامعه و با هدف افزایش کارایی و اجتناب از همپوشانی و تداخل مأموریت و وظایف و با رویکرد استقرار الگوی حکمرانی هوشمند، شبکه‌ای، تعاملی، مردم‌پایه، ارزشی و انقلابی تا پایان سال دوم برنامه نسبت به تهیه طرح اصلاح رویکردها، رویه‌ها، روشها و مأموریت، ساختار، وظایف و تشکیلات دستگاه‌های فرهنگی که به‌نحوی از انجا از بودجه‌های عمومی به‌طور مستقیم و یا غیرمستقیم استفاده می‌کنند، اقدام نموده و به‌تصویب مراجع ذی‌صلاح برسانند.

بند ۵ ماده ۹۱: ۵- بکارگیری فناوری‌های نوین در ارائه خدمات اداری و آموزشی و پرورشی و سامانه سپاری خدمات و فرایندهای کاری با تأکید بر تکمیل و یکپارچه‌سازی نظام آماری و سامانه‌های کاربردی آموزش و پرورش با رعایت قانون مدیریت داده‌ها و اطلاعات ملی.

- ✓ بند الف ماده ۷۵) که به حکمرانی هوشمند و اصلاح ساختا دستگاه‌های فرهنگی اشاره دارد.
- ✓ بند ۵ ماده ۹۱ قانون برنامه هفتم) بکارگیری فناوری‌های نوین در سامانه سپاری خدمات و فرایندهای کاری
- ✓ ماده ۱۰۵) در ذیل بخش مربوط به ساختار دولت که به اصلاح ساختارهای دولتی با رویکرد ایفای نقش تنظیم‌گر اشاره دارد.

با در نظر گرفتن مضامین مربوط به شرح کلان این برنامه، اهم برنامه‌های عملیاتی (اقدامات) دارای اولویت برای بهبود تنظیم‌گری مبتنی بر فناوری‌های نوین را به این شرح می‌توان توصیف کرد:

- ۳/۱. هوشمندسازی حکمرانی و راهبردی امور فرهنگی
- ۳/۲. تقویت انسجام و هماهنگی دستگاه‌های فرهنگی از طریق توسعه سامانه‌ها و سکویهای کاربردی
- ۳/۳. حمایت از گسترش سکوها و سامانه‌های تولید، توزیع و مصرف فرهنگی
- ۳/۴. طراحی و حمایت از ایجاد زیست بوم سیاستگذاری و مدیریت فرهنگی ویژه مدیران حوزه فرهنگ با استفاده از کلان داده‌های فرهنگی
- ۳/۵. بهره‌گیری از ظرفیت فناوری برای مشارکت هدفمند مردم، فعالان فرهنگی هنری و ذی‌نفعان فضای مجازی در فرایند تصمیم‌گیری و اعمال نظارت بر تصمیمات وزارتخانه

کلان برنامه ۴) پاسداشت و تقویت اصالت و هویت ایرانی-اسلامی

همانطور که در تشریح مدل مفهومی بیان شد، سه کلان برنامه‌ی پیش‌گفته، در واقع مقدمه‌ای هستند برای تحقق کلان برنامه چهارم. اهم مضامین مفهومی که می‌توان، پاسداشت و تقویت اصالت و هویت ایرانی - اسلامی را براساس آنها، تعریف و تشریح کرد عبارتند از:

- معطوف شدن تولید و مصرف فرهنگی به معیارهای جامعه مطلوب ایرانی-اسلامی مندرج در چشم‌انداز
- بهبود وضعیت شاخص‌های ناظر به ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان در حوزه مولفه‌های هویتی
- بازنمایی و واقعی‌سازی تصویر ایران (اصالت و هویت اسلامی-ایرانی در عرصه بین‌الملل

ماده ۱۰۵- به منظور ارتقای بهره‌وری نظام اداری، کاهش هزینه‌های جاری و چابک‌سازی، هوشمندسازی، منطقی‌سازی و متناسب‌سازی اندازه دولت، مبتنی بر نقش دولت در سیاست‌گذاری و تنظیم‌گری و کاهش تصدی‌گری اقدامات زیر انجام شود:

اهم مفاد مندرج در برنامه هفتم^۷:

- ✓ تاکید بند ۱۳ سیاست‌های کلی قانون برنامه هفتم توسعه و تعیین اقدامات و تکالیفی برای وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و سایر دستگاه‌ها برای تقویت هویت ایرانی اسلامی در ماده‌های مختلف خصوصاً ماده ۷۶ و ۷۵ قانون
- ✓ تعیین معیارهای جامعه ایرانی از منظر فرهنگی در چشم‌انداز کشور

اگرچه با توجه به گستره مفهومی بسیار زیاد، این کلان برنامه می‌تواند اقدامات متنوع و متعددی را دربرگیرد، اما اهم برنامه‌های دارای اولویت را به این شرح می‌توان تعریف کرد:

- ۴/۱. غنی‌سازی محتوایی تولیدات فرهنگی و هنری کشور
- ۴/۲. حمایت از تبیین و ترویج مبانی و ارزش‌های انقلاب اسلامی و اندیشه‌های حضرت امام (ره) و مقام معظم رهبری، به ویژه برای مخاطبان خارج از کشور
- ۴/۳. بهبود تصویر ایران در افکار عمومی مردم کشورهای جهان به ویژه کشورهای ایران فرهنگی و همسایه متناسب با مولفه‌های هویتی ایرانی-اسلامی
- ۴/۴. حمایت از تولید و نشر محتواهای موثر و جریان‌ساز در معرفی و تقویت هویت ایرانی اسلامی
- ۴/۵. تقویت پژوهش و مطالعات در حوزه‌های گوناگون تولید و مصرف فرهنگی با رویکرد آینده‌پژوهانه
- ۴/۶. تقویت و تعمیق فعالیت‌های فرهنگی مسجدمحور
- ۴/۷. طراحی و اجرای اقدامات هدفمند ناظر به مسائل و چالش‌های فرهنگ عمومی

^۷ متن مفاد قانونی برنامه هفتم پیشرفت:

بند ۱۳ سیاست‌های کلی قانون برنامه هفتم پیشرفت: اعتلاء فرهنگ عمومی در جهت تحکیم سبک زندگی اسلامی-ایرانی، تقویت همبستگی و اعتماد به نفس ملی، ارتقاء هویت ملی و روحیه مقاومت، کار و تلاش در جامعه با بسیج تمامی امکانات و ظرفیت‌های کشور، دستگاه‌ها و نهادهای دولتی و مردمی و افراد و شخصیت‌های اثرگذار علمی و اجتماعی و حمایت و پشتیبانی موثر دولت از آن.

ماده ۷۵ قانون برنامه هفتم پیشرفت: در راستای اعتلای فرهنگ عمومی در جهت تحکیم سبک زندگی اسلامی-ایرانی، ترویج فرهنگ ایثار و شهادت، عدالت طلبی و خدمت‌گزاری، تقویت همبستگی و اعتماد به نفس ملی، ارتقای هویت ملی و روحیه مقاومت، کار و تلاش در جامعه اقدامات زیر انجام می‌شود.

ماده ۷۶ قانون برنامه هفتم پیشرفت) در راستای مواجهه مؤثر با جنگ ترکیبی دشمنان انقلاب اسلامی با تأکید بر مواجهه مؤثر رسانه‌ای، ارتقای هویت ملی، تقویت فرهنگ دینی، رونق اقتصاد فرهنگ، تحکیم سبک زندگی اسلامی-ایرانی و تقویت پایگاه‌های عبادی، سیاسی، فرهنگی، اجتماعی دولت و دستگاه‌های ذیربط مکلفند اقدامات ذیل را انجام دهند:...